

Siyasal Kimlik ve Sinema Dili İlişkisi: Sinan Çetin Örneği

Murat Soydan¹

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Özet

Bu çalışmada amaç, Sinan Çetin'in siyasal kimliği olan liberal siyasal doktrinin onun sinema diline nasıl yansıdığını ortaya koymaktır. Bu amaçla çalışmanın kapsamında; Liberalizm başlıklı ilk bölümde liberalizm kavramı ve tanımı, liberalizmi düşünce olarak ortaya koyan sebepler ile liberal devlet kavramı, ikinci bölümde ise, "insanın siyasal kimliği yaşadığı toplumda şekillenir" ön kabulünden yola çıkarak Türkiye'de birey-devlet ilişkisi ele alınacak. Bu bağlamda liberal devletin yapısı, temel unsurları olan bireycilik, insan hak ve özgürlükleri, kendiliğinden düzen, piyasa ekonomisi, hoşgörü, hukukun hakimiyeti ve sınırlı devlet incelenecektir. Üçüncü bölümde de Türkiye'de birey devlet ilişkisinin Sinan Çetin'in sinema dilini nasıl belirlediğini ortaya koymak için senaryosunu yazıp, yönetmenliğini yaptığı Propaganda filmi incelenecek ve burada Sinan Çetin'in sinema dilindeki liberal öğeler ortaya konacak, ek bölümde de Sinan Çetin ile yaptığım, onun sinema dilini belirleyen liberal siyasal doktrin üzerine, devlet, kolektivizm, birey, kâr, vb. üzerine soruların ve cevapların bulunduğu röportaj yer alacaktır. Sonuç bölümünde ise Sinan Çetin'in siyasal kimliğinin sinema dilini de belirlediği sonucu, veriler ile ortaya konacaktır.

Siyaset Bilimi ve Sinema arasında disiplinlerarası olarak çalışılacak olan çalışmada siyaset bilimi kısmının kuramsal kısmını liberal siyasal doktrin, sinema kısmının kuramsal kısmını ise 'auteur' sinema kuramı oluşturacaktır.

Anahtar sözcükler: Liberalizm, Siyasal Kimlik, Sinan Cetin, Birey-Devlet, Türkiye, Propaganda Filmi.

Giriş

İnsan Nedir? sorusu bizi, hem fiziki hem de metafizik öğeleri içinde barındıran bir varlık cevabına götürmektedir. Bu varlık düşüncesi de silindir metaforunda anlam bulur. Silindire benzetilen insan dikey kesitiyle maddi, yatay kesitiyle manevi varlıktır. Bu düşünceden olarak; insan dikey-maddi ve yatay-manevi yönlerin bileşimidir. Fiziki bir varlık olarak toplumda yaşayan insan, kimliğini toplumda şekillendirir. Siyasal-sosyal, ekonomik vb. kimlik unsurlarını toplumda kazanan bireyin bu kimlik unsurları ve bunların içerikleri, yaptığı işi de şekillendirir. Bu bağlamda siyasal kimliği liberal siyasi doktrin üzerinde şekillenen bireyin siyasal kimliği, yaptığı işin içeriğini de belirler. Örneğin sinemacıysanız, sinema dilinizi liberal siyasal doktrin belirleyecektir. Siyasal Kimlik ve Sinema

İlişkisi: Sinan Çetin Örneği adlı bu çalışmada siyasal kimliğini liberal siyasal doktrinin belirlediği Sinan Çetin'in sinema diline siyasal kimliğinin nasıl yansıdığını ele alarak, kimlik ve sinema dili ilişkisini inceleyeceğiz.

I. Bölüm: Liberalizm ve Tarihi Serüveni

Teorisyenliğini John Locke'un yaptığı ve ondan sonra gelen David Hume, Adam Smith, Adam Ferguson, Immanuel Kant, Voltaire, Diderot, Montesquieu, Rousseau, Toucqueville, Bentham, Mill, Hayek vd. liberal filozofların geliştirdiği ve adına "özgürlük külliyatı" dediğimiz liberal düşüncenin üç temel saç ayağı vardır: özgürlük hakkı, mülkiyet hakkı ve yaşama hakkı ve bu hakların türevleridir, bunlar hiçbir yüce amaç için feda edilemezler.

Liberal siyasi doktrinin özgürlük, mülkiyet ve yaşama hakları üzerinde yükselen entelektüel varlığı, bu siyasal düşünceyi kendine şiar edinen sanatçıların eserlerinde fiziksel varlığa bürünmüştür. Bu çerçevede sanat, sinema ve sinemacı arasındaki ilişkiye bakacak olursak; sanat, güzelliğin dışavurum biçimlerinden biri olarak tanımlanırken; sinema sanatı, imgeler arası ilişkiler, imge-söz ilişkileri olarak; sinema sanatçısı da, imgeler arası ilişkilerden oluşan güzelliği dışa vuran kişi olarak tanımlanagelmiştir.(Adanır, 2003, s. 8-11)

1. Liberalizm

Liberalizm, politik ve ekonomik özgürlüğün (demokrasi ve serbest piyasa) savunması etrafında şekillenmiş temel ilkelerin görece basit ve açık bileşiminin ötesinde, geniş bir yelpazedeki eğilimleri ve renkleri hoş karşılayan bir doktrindir (Llosa, 2003, s. 16).

İlk insanın varoluşu ve ondan yaratılan Havva'nın kendi bireysel tercihini kullanarak, yasak meyveyi yemesi ve Adem'i de o yolda tahrik etmesi ile (Hanlı, 2000) kökleri atılan ve "Kendi doğruları, istekleri ve seçimleri paralelinde davranabilme hakkına sahip hür birey anlayışını esas alan ve temelinde sınırlı ve sorumlu bir kategorik devlet zihniyeti yatan felsefi birikimdir. Anarşizmden farklı olarak devlete değil, ideolojik anlamda devletçiliğe karşı olan liberalizmde kişilere, ne devlet ve toplum adına, ne de diğer bireyler tarafından bir takım genel geçer doğruların dayatılması kabul edilebilir" (Hekimoğlu, 2004) şeklinde tanımlanan liberalizm bu yapıyla, "milleti ve milletin fertlerini devlete feda etmez ve müdafaa etmeye koyulur, buna karşılık devleti sokak ihtilalinin karşısında üstün tutar" (Meriç, 2002, s. 11) şeklinde bir toplum-devlet görüşü vardır.

2. Liberalizmi Düşünce Olarak Ortaya Koyan Sebepler

Liberal düşünce geleneğinin başlangıcını Antik Çağdaki, maddi-manevi temeller üzerinde bireysel hazzı ön plana çıkarmaya çalışan Sofizm, Epikürizm ve Septisizm gibi akımların oluşturduğu

görüldür (Çaha, 2001, s. 20). Bireysel haz, liberal düşünce için çok önemlidir. Bunu vurgulamak için İngiliz filozof ve iktisatçı John Stuart Mill, mutluluğa götüren eylemlerin doğru, ıstıraba götüren eylemlerin ise yanlış olduğu noktasından hareketle iyi ve kötünün temel referansı olarak insanın haz ve elem duygularını kabul etmektedir (Mill'den aktaran Çaha, 2000, s. 48).

Devamında; otorite olan Papa'nın egemenliğine karşı çıkan Protestan reformunun, ön yargıyı reddeden ve her şeyi aklın süzgecinden geçiren Descartes'ın deney öncesi ilkeleri reddeden ve her şeyi deneysel verilerle somutlaştıran, böylece, liberalizmin en önemli ilkelerinden biri olan "soyut düşünceler uğruna baskı kurulmamalı" ilkesini oluşturan görüşlerinin (Tanilli, 1996, s. 34), 17., 18., 19., ve 20. yüzyıl İngiliz ve Fransız düşünürleri; Voltaire, Diderot, David Hume, Adam Smith, Kant, Adam Ferguson, Montesquieu, Rousseau, Tocqueville, Bentham, Mill ve Hayek'in vb. geliştirmiş oldukları teorilerin liberal siyasi doktrinin temellerini oluşturduklarını görürüz (Yaşar, 1987, s. 6). Entelektüel anlamda yapıtaşlarının oturmasına dayanak sağlayan bu gelişmelerden sonra entelektüel ve siyasi gelenek olarak liberalizm başlıca üç kaynaktan etkilenmiştir: John Locke, İskoç Aydınlanması ve Immanuel Kant (Erdoğan, 2002, s. 2-3).

Tüm bunların yanında; 15. ve 16. yüzyıllarda önce İtalya'da başlayan ve daha sonra Avrupa'da yayılan Rönesans ile liberalizm için gerekli olan uygun ortam sağlanmıştır. Rönesans'ın en önemli sonucu ise, Reform Hareketlerini başlatmasıdır (Rönesans, 2004). Avrupa'daki Reform Hareketi, Batı'da 14. ve 15. yüzyıllarda başlayan büyük uyanışın, yani Rönesans'ın sonucu olarak özgür arayışın ilan edilmesinde, Papa'nın otoritesine karşı çıkılmasında büyük rol oynamıştır (Tanilli, 1996, s. 34). Reform hareketi ile Papalığın evrensel hak iddia edip, bunu Katolik hegemonyaya dayandırdığı, tek ve bölünmez bir "Hıristiyan Ülkesi"nin varlığı tartışılmaya başlamıştı (Yurdusev, 1993, s. 103) Tüm bu gelişmeler sonrasında liberalizmin ortaya çıkışı gerçekleşti. Liberalizmin ortaya çıkışı özetle; kilise ile yeni bir referans noktası bulma ihtiyacının ve yükselme eğilimine giren burjuvazinin kendisine toplumda ve devlet yönetiminde pay isteyişinin sonucudur (Elma, 2002).

3. Liberal Devlet Kuramı

John Locke, liberal siyasal doktrinde devleti toplumsal sözleşmeye dayandırmıştır (Elma, 2000). John Locke; insan, doğası itibarıyla, özgür, eşit ve bağımsızdır. Hiç kimse, kendi rızası olmaksızın mülkünün dışına atılamaz veya başka birinin politik gücüne tabi tutulamaz. Bundan dolayı, birisinin doğal özgürlüğünden yoksun bırakılmaksızın üzerine sivil toplumun bağlarını giyinmesinin yegane yolu, diğer insanlarla bir araya gelip, birbirleriyle rahat, güvenli ve barışçı bir hayat sürdürmek, mülklerini güven içinde kullanabilmek ve onlardan olmayanların tecavüzlerine karşı daha güvende olmak için bir topluluk şeklinde birleşmeye anlaşmasıdır (Rowley, 2002, s. 82).

Liberal devlet anlayışının temel felsefesi; devletin bireylerin hizmetinde olmasıdır. Devlet bireylere değişken, belirsiz, bilinmeyen ve keyfi biçimde hükümet etmeye başladığında bireyin temel

haklarına ihanet etmiş sayılır ve itaatten azat olmuş olur (Craston, 1998, s. 90). Siyasal liberalizmde kuramsal açılımını bulan liberal devlet kuramının en önemli ilkesi, sınırlı ya da minimal devlet anlayışıdır. Devletin sınırlandırılmasından amaç, devletin bağımsız güçlerin karşılıklı otoriteleriyle fiilen sınırlandırılmasını sağlayacak şekilde, sivil hayatın kurumlarını kuvvetlendirmektir (Akbal, 2003, s. 252). Siyasal iktidarı sınırlandırmanın yolu ise, yasama, yürütme ve yargı olarak bilinen üç gücün ayrı organlarda toplanması ve böylece bu üç gücün birbirlerinin aşırılıklarını frenlemeleri ve dengelemeleri biçiminde formüle edilmiştir. Böylece siyasal iktidar, bireysel serbestlik alanına tecavüz edemeyecektir (Köker, 1998, s. 58).

Liberal gelenek başlangıcından itibaren devleti tarafsız arena olarak tanımlar (Yürüşen, 1996, s. 217). Tarafsız arenadan kasıt, liberal devletin pratikte sahip olması gerektiği düşünülen en temel nitelik; liberal devletin uygulamalarında görülecek olan tarafsızlıktır. Bir başka deyişle, liberalizmin bütün formlarını karakterize eden unsur, ortak bir kavramsal temelde, doğrudan onun tarafsız devlet anlayışında bulunur (Yürüşen:1996, s. 234).

II. Birey-Devlet İlişkisi ve Türkiye

1. Liberal Devletin Yapısı

John Locke, insanların yaşamlarının, özgürlüklerinin ve mülkiyet üzerindeki haklarının korunmasının devletin baş görevi olduğunu ifade etmiştir. Kişinin özgür alanını belirleyen bu doğal, vazgeçilmez haklar aynı zamanda devletin sınırlarını çizerek ve devlet bu sınırları aştığı zaman meşruiyetini yitirir (Elma, 2002).

2. Liberal Devletin Temel Unsurları

a- Bireycilik

Liberalizmin anayasası sayılan temel unsurlarının bireycilikle başlamasının çok önemli bir gerekçesi vardır. Şöyle ki; liberalizm, örgütlü toplumun onu oluşturan bireylerin isteklerini belirlemesi ve ona örgütün çıkarları doğrultusunda yön vermesi, örgütün yararının birey için de yararlı olacağı görüşü ile sindirilen bireyi, onu her türlü kolektif ideallerin kölesi durumuna getiren toplumcu ideaların esaretinden kurtarmış ve onu biricik öge haline getirmiştir (Erdoğan, 2000, s. 21-22).

b- İnsan Hak ve Özgürlükleri

Özgürlük; engellerle karşılaşmama, bir başkasına bağımlı olmama, istediği tarzda hareket

edebilme, çeşitli şeyleri yapabilme gibi anlamlar taşır (Bilgin, 2003, s. 279). Liberalizm, toplumsal yaşamda bulunan bir aktör olduğu noktasını göz önünde bulundurarak, bireyin her türlü zorlamalardan azat olması gerektiğini kabul etmektedir (Çaha, 2001, s. 28). İnsan hakları ise, en genel ifadeyle, kişinin insan olarak var olmasından kaynaklanan yadsınamaz ve vazgeçilmez doğal kazanımlarını ifade eder. İnsan haklarının kaynağı insanın kendi doğasıdır ve en temeli yaşama hakkıdır ve hiçbir kısıtlama olmadan bütün insanları kapsar. Yani evrenseldir; tarihten, kültürden ve ekonomiden bağımsız olarak var olur (Dağı ve Polat, 2004, s. 35-39).

c- Kendiliğinden Düzen

Kendiliğinden düzenin teorisyeni Hayek'e göre düzen iki çeşittir. Bunlardan birincisi, bir dış faktör tarafından yaratılan ve bilinçli olarak tasarlanan taxis'dir. Bu düzen dışsal düzen olarak da adlandırılır. İkincisi ise bir dış faktöre ihtiyaç duymadan kendi kendini üreten veya kendiliğinden oluşan kozmos düzenidir. Kozmos bir içsel düzendir (Aktaş, 2001, s. 55). Kendiliğinden düzen herhangi birinin müdahil olmadığı, toplumun kendi dinamikleri içinde geliştiği, insanların kendi doğal görüntülerini rahatlıkla sergileyebildiği, toplumun kendiliğinden bir değişim yaşadığı toplum düzenidir (Çaha, 2001, s. 53).

d- Piyasa Ekonomisi

Piyasa ekonomisi; başta birey olmak üzere, bireylerden müteşekkil hane halkı ve şirketlerin kendi bilgi ve ilgi çerçeveleri içinde özgür biçimde hareket etmeleri ile ortaya çıkan iktisadi modeldir, yapıdır, süreçtir. Temel unsurlar, özgür bireyler ve birey toplulukları, özel mülkiyet, mübadele serbestisi, sözleşme serbestisi, haksız ve suç teşkil eden fiilleri müeyyideye bağlayan gelişmiş bir hukuk sistemidir (Yayla, 2001, s. 29).

e- Hoşgörü

Hoşgörü, kavrayış ufkunu yerelciliğe hapsedmemek, kendi yaşama tarzını mümkün ve meşru yegane varoluş tarzı olarak görmemektir (Erdoğan, 2000, s. 58). Hoşgörünün oto-sansür vazifesi vardır. Çünkü hoşgörü ilkesi, hükümete karşı çoğunluk için veya çoğunluğun haksız muamelesine karşı azınlıklar için bir koruma kalkanı sunmak değil, toplum geneli için, bir kendi kendini ıslah işlevi görmek amaç ve niyetindedir (Sadurski, 2002, s. 38).

Hoşgörüde kişi kendi farklılığını yaşaması için başkasından saygı beklediği gibi, kişinin kendisinin de başkasına saygı göstermesi gerekmektedir (Çaha, 2001, s. 34). Çünkü, bütün zor kullanma yetkisi yargıya aittir ve hiçbir özel şahsın, haksız bir zorbalık karşısında kendini savunmak zorunda kalmadıkça, hiçbir zaman zor kullanmaması gerekmektedir (Locke'dan aktaran Aktan, Vural ve Aktan, 2000, s. 709).

f- Hukukun Hakimiyeti ve Sınırlı Devlet

Sınırlı devlet terimiyle liberallerin kastettikleri görev alanı sınırlanmış veya daraltılmış devlettir. Klasik liberal anlayışta devletin görev alanı “hukuk ve düzen”in sağlanmasıyla sınırlıdır. Bunun somut karşılığı ulusal savunma, iç güvenlik ve kamu düzeni ile adaletin sağlanmasıdır (Erdoğan, 2002, s. 9).

Liberal devletin sınırlılık niteliği “hukuk devleti” veya “hukukun hakimiyeti” kavramlarıyla da ifade edilmektedir (Yayla, 2002, s. 204). Hukuk devleti “hukuku olan devlet” ya da “devletin koyduğu hukuk” değil, “hukukun egemen olduğu devlet”tir ve siyasal bir idealdir (Atar, 2003, s. 331).

Liberalizmde devleti sınırlandırmak ve kendi içindeki denetimi sağlamak üzere güçler ayrımı ilkesi kabul edilmiştir. Yasama ve yürütme yargı organlarının denetimine tabi tutularak yöneticilerin tüm faaliyetlerinin ve kararlarının hukukun çerçevesi içinde seyretmesini sağlamaktadır (Çaha, 2001, s. 49).

3. Türkiye’de Birey-Devlet İlişkisi

a. Türk Siyasal Kültürünün Birey-Devlet İlişkisine Etkisi

Türk siyasal kültürü Osmanlı’dan beri iki argüman etrafında dönüp dolaşmıştır: İlki; Osmanlı’da devlet geleneğinin ağırlığı, toplumda “devlete karşı fesad”ın olduğu gibi bir merkez noktasına dayanmıştır. Bu nokta Cumhuriyet’e geçişle merkez-kaç hale gelmemiş; bu kez devleti “topluma karşı fesad”ın kaynağı anlayışının tohumlarını ekmiştir (Sarıbay, 1998, s. 89).

Cumhuriyet Türkiye’si Osmanlı’dan devraldığı toplumu yeniden inşa çabasına girmiş ve bu projeyi gerçekleştirmek için devlet eliti, bazı sosyal grupları kamusal alanın dışında tutarak bu alanı mutlak olarak devletin denetimine sokmuştur. Günümüzde ise, kamusal alan küreselleşme ile beraber yeni iletişim teknolojilerinin dünyayı sarıp sarmalaması ile kamusal alan da yapısal dönüşüme uğramıştır. “Radyo, televizyon, gazeteler, kitap vb.leri ile devletin yapılandığı ve sınırları belli olan bir kamusal yaşamın egemenliği sona ermiştir” (Keane, 2002, s. 309). Böylelikle kamusal alan, Habermas’ın ifade ettiği gibi, “bütünleşik” olma vasfını yitirmiştir. Habermas’ın yaklaşımında kamu, bir topluluğa ait olan tek tek bireylerin oluşturduğu kolektif bütünün genel adı olarak karşımıza çıkmaktadır” (Timisi, 2003, s. 63).

Osmanlı ve devamında Cumhuriyet Türkiye’sinde bireyin kendi başına amaç olmaması ve kendisini aşkın varlık olan devlete feda etmesi, devletin asli amaçları için doğallanmış ve “devlettir yapar” şeklinde özetlenecek “hikmet-i hükümet” felsefesi gereği devlet birey yerine de düşünmüş ve devlet için ne iyi ise, birey için de o iyi olur gibi bir kısır döngünün içine girilmiştir, hatta merhametin ve

yakınlık kültürünün en üst ifadesi olarak “rahim” bir varlık sayılmıştır (Aydın, 2002, s. 85).

Özetle, Türkiye’de devletin Osmanlı’dan devir aldığı, halka devletin emanet olarak bırakılmayacağı görüşü, devlet yönetiminin askeri, sivil, ekonomik bürokrasinin üstünde yüceltilmesine ve halkın devlet yönetimine uzak kalmasına neden olmuştur.

b. Hikmet-i Hükümet Felsefesi

Siyasetin devlet merkezli kavranması, siyasette devletçilik/hikmet-i hükümet, devlet akıllı veya devletçi siyasi felsefe olarak tanımlanabilir.Devleti bizatihi ‘amaç’ ve ‘kendinde varlık’ olarak görür. Buna göre iktidar, ahlak, adalet ve hukuktan bağımsızdır ve bunlardan önce gelir (Erdoğan, 2004). Devlet odaklı toplum ve siyaset anlayışı olan hikmet-i hükümet felsefesi devletin egemenliğini “kayıtsız şartsız” olarak tanımlamaktadır (Erdoğan, 2003, s. 165).

c. Resmi İdeoloji

Birkaç resmi ideoloji tanımlamalarına bakacak olursak: Resmi ideoloji, “hakim bir siyasal iktidarı meşrulaştırmaya yarayan fikirler” (Mutlu, 1998, s. 161) olarak tanımlanmıştır. Diğer bir tanımlamada, “egemen sınıfların çıkarına hizmet edecek şekilde çarpıtılmış gerçeklik kavrayışı” (Demir ve Acar, 1997, s. 111) denilmektedir. Bu iki tanımın ortak özelliğine baktığımızda, resmi ideolojinin aslında iktidarı da şekillendiren fikirler olduğu ortadadır. Bu anlamda iktidarı meşrulaştıran bir işlevi de vardır. Ancak devletin cebir aygıtlarıyla uygulanan bir ideoloji, teorik olarak ne kadar “faydalı” olursa olsun, gene de toplumu onun zararlarından esirgemeye imkan yoktur (Erdoğan, 2003). Çünkü ideolojik devlet, ister laik, ister dini temelli olsun, yurttaşların dünya görüşlerine ve hayat tarzı tercihlerine müdahale etmeye, hatta onların inanç ve düşüncelerini yönlendirmeye çalışır. Bu anlamda ideolojik devlet tarafsız olamaz (Erdoğan, 2000, s. 125).

Yeni Türkiye’nin kurucu önderi Mustafa Kemal’in fikirleri öncülüğünde devrim ile farklı temellerde - ulus- kurulan, zamanın ruhuna göre ilerici olan devlet yönetimi, sonraki iktidarların kendi iktidarlarını ve yaşam biçimlerini koruma uğruna, Kemalizm’i statik bir yapıya büründürmeleri ve zamanın ruhuna uygun olmayan/keyfi okumaları ile bireyi yok sayan bir yapıya dönüşmüştür.

III. Bölüm: Türkiye’de Birey-Devlet İlişisine Liberal Bir Eleştiri Olarak Sinan Çetin Sineması

1- Sanat, Sinema ve Sinemacı İlişkisi

Sanat, güzelliğin dışavurum biçimlerinden biri olarak tanımlanırken; sinema sanatı da, imgeler arası ilişkiler, imge-söz ilişkileri olarak tanımlanagelmiş; sinema sanatçısı ise, imgeler arası ilişkilerden

oluşan güzelliği dışı vuran kişi olarak betimlenmiştir (Adanır, 2003, s. 8-11). Bu yüzden sanat mutlaka bir toplumsal gerçekliği iletir” (Aslanyürek, 1998, s. 143). Türk sinema tarihine bakılacak olursa, toplumsal değişim ile film içeriklerinin ilişkileri birçok örnekte saptanabilir. Örneğin: iç göç olayında ‘Bitmeyen Yol’, ‘Gurbet Kuşları’, vb. (Makal, 1994, s. 10) filmleri ile sinema ile toplumsal değişim arasında yakın ilişki görülebilir.

Tüm bunlardan, “sanatın temelini yaşam oluşturmaktadır. Sanatçı toplumsal olaylar karşısında sezgileriyle anladıklarını sanat yapısının içinde yeniden ortaya koyar. Buna sanatta ‘yaratım’ adı verilmektedir. Sanatçı ürününü yaratırken ya gerçekliğin bir yansımasını sunar ya da gerçekliği tamamen dışlar. İşte sanatçının şahit olduğu, inandığı ya da reddettiği gerçeklik onun üslubunun işaretidir” (Biryıldız, 2002, s. 14) sonucu çıkartılabilir.

2- Sinan Çetin Sinemasında Liberal Öğeler

Bireysel varoluş, sınırlı devlet, bürokrasi eleştirisi sacayağının üstünde yer alan “özgürlük” düşüncesi, Sinan Çetin’i Auteur yapan başlıca unsurdur. Auteur kuramının öncüsü Alexander Austruc, 1948 yılında Lecron Français aslı dergide yayınladığı makalesinde, auteur kuramını özetleyen “kalem-kamera” makalesini yayınlamıştır. Bu makalesinde, “Sinema, yavaş yavaş bir dil haline almıştır. Öyle bir dil ki, bu biçimle ya da bu biçim içinde sanatçı, en soyut düşüncelerini yansıtabilir, bugün romanda veya denemede olduğu gibi saplantılarını ortaya koyabilir” diyerek sinemanın temel sorunsalının düşüncenin anlatımı olduğunu açıklamaya çalışmıştır (Şahin, 2004). Bundan dolayı filmin asıl anlamını yakalamak için yönetmenin biçimi, kurama göre ön koşuldur ve yönetmenin kişiselliğinin ya da başka bir deyişle "auteur" olmasının kriteridir (Şahin, 2004).

“Benim için özgürlük önemli” (Aktaran Çetinkaya, 1999) diyerek, özgürlükleri kısıtlayan her türlü düşüncenin karşısında olduğunu belirten Sinan Çetin’in sinemasında, Sinan Çetin’i auteur yapan öğeler; bireysel varoluş, sınırlı devlet ve iş gören bürokrasinin üstünde yükselen “özgürlük” düşüncesinin sinemasına işlenmesidir. Sinan Çetin’i auteur yapan değerler, liberal değerler olan, bireysel varoluş, sınırlı devlet, özgürlükler ve bürokrasi eleştirisidir. Bu anlamda, “Onun oldukça net ve kendi içinde tutarlı bir felsefesi var: Liberalizm” (Özipek, 2004).

“Auteur yaklaşım yönetmenin temel kaygılarını, filmlerinde tekrarlayan motifleri, filmlerin içeriklerini ve biçimlerini kişiliğinin tutarlılığı bağlamında ve diğer yapıtları ile ilişkisi içinde değerlendirmekte ve açıklamaktadır” (Özden, 2000, s. 108). Sinan Çetin sinemasına baktığımızda filmlerin içerikleri ve bunların diğer filmlerde tekrarlanması ile yönetmenin temel kaygısı ortaya çıkıyor: Özgürlük ve metafizik anlam atfedilen öğelere karşı duruş. Özgürlüğe verdiği değer, Sinan Çetin’e tüm soyut düşüncelere karşı duruşunu özgürlük parantezinde düşünmesini sağlamıştır. Bu anlamda dogmalaştırılmış soyut düşünce olan resmi otoriteye karşı başkaldırışını da “resmi otoriteden hiç hoşlanmam” (Aktaran Çetinkaya, 1999) şeklinde dile getiren Çetin, “dogma ve insan hayatına karşı

duran otoriteye karşı çıkıyorum” (Aktaran Çetinkaya, 1999) demektedir.

Propaganda filminden sonra “kafası fazlasıyla karışık sinemacı” (Arslan, 2004) eleştirilerini bir kenara iten Sinan Çetin, aslında kafasının karışıklığının özgürlüğü sanat aracılığıyla nasıl daha iyi vereceğinden kaynaklandığını göstermiştir. Propaganda da, bireysel varoluşunun yanında, “liberalizmin diğer boyutuna, sınırlı devlete vurgu yapmış ve toplumun üstünde, varlığı kendinden menkul ve aşkın bir varlık olarak kurgulanmak istenen devlet anlayışı eleştirilmiştir” (Özipek, 2004).

Propaganda Filmi

Propaganda filminde Sinan Çetin’in sinemasının olmazsa olmazlarından olan ve liberal siyasi doktrinin öngördüğü sınırlı devlet, bireysel varoluş ve iş gören bürokrasinin karşıtları; bireyin yokluğu, transandantal devlet, ceberrut bürokrasi motifleri işlenmiştir. Söz konusu öğelerin nasıl kullanıldıklarına bakmadan önce, 1999 yılında gösterime giren Propaganda filminin özeti ile başlayalım: “Yıl 1948. Doğup büyüdüğü sınır kasabası Hisli Hisar’a Gümrük Muhafaza Müdürü olarak atanan Mehdi’nin, kasabanın ortasına sınır telleri çektiğiyle birlikte, çocukluk arkadaşı ve can dostu sıhhiyecisi Rahim ile ilişkisi bozulur. Bu arada Mehdi’nin oğlu Adem ile Rahim’in kızı Filiz arasındaki tutkulu aşk, aralarından geçen sınır çizgisi nedeniyle iyice imkansızlaşır. Kısacası; Propaganda, arkadaşlıkla, bürokrasi arasında çelişkinin anlatıldığı bir film” (Propaganda, 2004). Düz anlamda bu şekilde özetlenebilecek konunun altında aslında devletle ve bürokrasi ile hesaplaşma bulunmaktadır. Daha filmin en başında, tren gara yaklaşırken, kamera Mehdi’nin ceket düğmesine, yakasındaki Gümrük Muhafaza Müdürlüğü forsuna, şapkasındaki Gümrük Muhafaza Müdürlüğü yazısına zoom-in girip, aşağı doğru tilt kamera hareketi ile inerek, iktidarın göstergeleri olan bu simgeleri yakın planda almaktadır. Kamera alt açıdan Mehdi’yi görüntüleyerek, ona “yücelik”, “ululuk” ve “kutsallık” kazandırmaktadır. Filmde Gümrük Muhafaza Müdürlüğü, bürokrasiyi ve onun yol açtığı transandantal devlet anlayışını ve bireyin yokluğunu simgelemekte, tren gara yaklaşıp, durmak için yavaşlarken de “a film by Sinan Çetin, PROPAGANDA” yani, “bir Sinan Çetin filmi, PROPAGANDA” yazısı belirerek, “kalem- kamera” olan Sinan Çetin’in “auteur’luğu vurgulanmaktadır.

Böylece daha filmin başında Sinan Çetin, bize filmde neler anlatacağının ön bilgisini vermekte: “transandantal devlet, bireyin yokluğu, ceberrut bürokrasi ile uğraşacağım” demektedir. Transandantal devletin kendi gibi aşkın temsilcisi Mehdi, sınırlı devletin simgesi olan tel örgüleri de beraberinde getirmiştir. Artık sınırlar çizilmiştir ve karşı tarafa geçmek filmde “pasaportla” simgelenen bürokrasiye bağlı olmuştur. Tam burada artık bireylerin varlığı da silinmiştir. Çünkü artık sınırın diğer tarafına geçmek izine, diğer bir deyişle pasaporta/bürokrasiye takılmıştır. Bu durumu Mehdi’nin konuşması ile örnekleyebiliriz: “Her isteyen böyle gelip geçip, gelip geçip, gelecek mi buraya, mallar böyle gelecek, böyle çıkacak, biz neciyiz ulan! Gümrük neci? Öyle serbest serbest dolaşamazsınız, bir serbestliktir tutturmuşlar. Gümrük çok önemlidir, gümrük milletlerarası zenginliği korur. Serbestlik neymiş? Serbestlikle olmaz, biz serbest bırakmayız

arkadaş!" derken sınır ile açık toplumdan kapalı topluma geçildiği anlatılmaktadır.

Tel örgüler çekilirken, Memur Mahmut'un "Ya bu sınır buradan mı geçecek, bir yanlışlık olmasın?" sorusuna, sınırı belirleyen memur "evet, koskoca başşehir/başkent yanlış yapacak değil ya!" diyerek karşılık verir. Burada o dönemde yaşayan gerek halkın gerekse bürokrasiyi temsil eden memurların zihniyetinde, devlet kutsal, yanlış yapması mümkün olmayan, yemez, uyumaz, içmez, rahim ve rahmani yetiyle tanrısal kimliğe bürünmüş, metafizik bir ögedir. Devletin her şeyden yüce olmasını, yanlış yapmaz, tanrısal bir varlık olmasını, Rahim'in oğlunun Gümrüğün açılışında söylediği bir şiirle daha da somutlaştırabiliriz: "Türk çocuktur, yaşamaz babasız, Karanlıkta kılavuzsuz, lambasız. Artık çiftlik değil bir memleket, Malikane yazılmaz taşında, Tepesinde kahramanlar olunca. Bu memleket daim gitmez ileri İlk sırayı aristokratlar alınca Paslı kalmış kalbindeki cevheri."

Başıboş bırakılınca ya davulcuya ya da zurnacıya kaçacak olan bir yeni yetme kız çocuğu olarak kimliklenen Türkler, bu anlayışta, "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" şeklinde serbestliği vurgulayan liberalizmin aksine, "aman sıkı tutun kaçmasınlar" denilerek, mutlaka kılavuza ihtiyaç duydukları vurgulanmıştır. Çiftlik olarak vurgulanan ve başındaki kişileri de aristokratlar olan Osmanlıya yapılan atıfta, aslında yeni kurulan devletin de hiç farklı olmadığını, yalnızca, Osmanlıdan aynı kurumları aldığını ve işleyişin devam ettiğini ortaya koymaktadır. Osmanlıda olduğu gibi devlet yine rahim devlettir. Devlet görevlileri sorgulanamaz bir hüviyete girmiştir.

Rahim'in Mehdi'ye at hediye ettiği sahnede, Mehdi "adı ne" diye sorar, Rahim cevaben "bilmem , sen koy" der. Burada mecazi anlamda adı olmayan at değil, bireydir. Adı olmayan bireyin adı da kendi tarafından değil, aşkın ve üstün bir güç olarak bireylerin kimliklerini belirleyen, onları nesneleştiren devletin temsilcisi tarafından konulmaktadır. Bireyin yokluğu yolu ile devletin aşkınlığını daha da vurgulayan filmde memurun "iki, üç tane ev için koca sınırın yeri değişmez müdürüm" deyişi ile orada iki üç tane evde oturan bireylerin varlığı değil, o sınırı çizen devlet düşünülmekte, böylece devletin varlığı ve aşkınlığı vurgulanmaktadır.

Propaganda ismini neden koyduğuna gelince, Çetin bunu şöyle açıklıyor "Soğuk Savaş yıllarında devletler başkalarına sınırlarını kapatıyor, kendi uluslarına radyo, gazete, bayraklar, amblemler, anonslar ve sloganlarla propaganda yapıyordu. Bilgisayar, video, televizyon çıkınca birileri propaganda yapamaz oldu. Yani bizde cengaverlik edebiyatı vardır ya; 'Şahane bir devletiz,' 'Muhteşemiz,' filan gibi. Ne muhteşemi yahu, sanki görmüyoruz... Çamur içinde sokaklar, şehirleşmeyi becerememişiz, sanayi yarım yamalak, sokaklarda açlık kol geziyor falan. Propaganda ismini bu yüzden koydum." Kuvvetli devlet olmakla ilgili yapılan hamasi propagandalara Çetin, "kuvvetli devlet isen, insan haklarını yerine getirirsin. Kuvvetli bir devletin demokrasisinin de kuvvetli olması lazım. Hukuk düzenini kuramayınca kendilerini kutsal hale getirip eleştirilmez kılıyorlar. İdeolojiler cenneti olan bu ülkede her şey kutsal" (Aktaran Milliyet Gazete Pazar, 1999) demektedir.

Bireysel varoluş, iş gören bürokrasi, sınırlı devleti bu iki filmde işleyerek, “sinema dili”ni bu öğeler üzerine kuran Sinan Çetin böylece kendi biçimini oluşturmuş ve “kalem kamera” olarak “auteur” yönetmen olmuştur. Tüm bu liberal öğeler, Sinan Çetin sinemasının arkasında yatan temel felsefenin liberalizm olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç

Sonuç olarak; John Locke, David Hume, Adam Smith, Adam Ferguson, Immanuel Kant, Voltaire, Diderot, Montesquieu, Rousseau, Toucqueville, Bentham, Mill, Hayek vd. liberal filozoflar tarafından geliştirilen, “özgürlük külliyyatı”, liberal düşünce üç temel saç ayak üzerindedir: özgürlük hakkı, mülkiyet hakkı ve yaşama hakkıdır. Bu üç temel saç ayak üzerinde yükselen Sinan Çetin, sinemasını bir “auteur” yönetmen olarak, liberal düşünce parantezinde: bireysel varoluş, sınırlı devlet ve iş gören bürokrasinin üstünde yükselen özgürlük düşüncesi doğrultusunda şekillendirmiştir. Bu çerçevede Propaganda filminde özgürlük külliyyatı olarak özetlenecek liberalizmin alemet-i farikaları olan bu üç ilke üzerinde durulmuştur.

“Benim için özgürlük önemli” diyerek, özgürlükleri kısıtlayan her türlü düşüncenin karşısında olduğunu belirten Sinan Çetin’in sinemasında, soyut-kutsallaştırılmış düşünceler uğruna insanların özgürlüklerinden ödün vermesi, kendilerini toplum uğruna feda etmeleri ve devletin “âli menfaatleri” için bireylerin kendi menfaatlerinden ödün vermeleri eleştirilen başlıca unsurlardır. Zaten Sinan Çetin’i “auteur” yapan değerler, liberal değerler olan, bireysel varoluş, sınırlı devlet, özgürlükler ve bürokrasi eleştirisidir.

Sinan Çetin, Propaganda filminde, bireysel varoluşunun yanında, liberalizmin diğer boyutuna, sınırlı devlete ve bürokrasiye vurgu yapmış ve toplumun üstünde, varlığı kendinden menkul ve aşkın bir varlık olarak kurgulanmak istenen devlet anlayışını eleştirmiştir.

Propaganda’dan sonra liberalizmin temel öğeleri olan; bireysel varoluş, sınırlı devlet ve bürokrasi unsurları eleştirisine Komser Şekspir’de de devam eden Çetin, devlet-birey ilişkisini sorgulamayı, Türk adalet sistemine sert eleştiriler yönelttiği Pardon filmi ile devletin hantallığını yererek sınırlı devlete vurgu yapmıştır.

Özetle, Propaganda filminde bireysel varoluş, negatif özgürlük ve sınırlı devlete ilişkin düşünce ve yaklaşımlar övülüp, buna karşı olanlar yerilerek, Türkiye’de birey-devlet ilişkisi eleştirisi ortaya konmuştur. Devamında bireysel varoluş, iş gören bürokrasi, sınırlı devleti Propaganda filminde işleyerek, “sinema dilini” bu öğeler üzerine kuran Sinan Çetin, böylece kendi biçimini oluşturmuş ve “kalem kamera” olarak “auteur” yönetmen olmuştur. Tüm bu liberal öğeler de Sinan Çetin

sinemasının arkasında yatan temel felsefenin liberalizm olduğunu ortaya koymaktadır.

Notlar

⁽¹⁾ Bildiri, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi'nde düzenlenen **II. Ulusal İletişim Öğrencileri Sempozyumu**'nda ikinci seçilmiştir.

Kaynakça:

"Bizde Hamamcılar Bile Kutsal" (21 Mart 1999), **Milliyet Gazete Pazar Sinema Sayfası**.

"Sinan Çetin Rekor Kırdı" (31 Mart 1999). **Sabah Sabah Yıldız**.

Adanır, O. (2003). **Sinemada Anlam ve Anlatım**. İstanbul: Alfa Yayınları.

Akbal, İ. (2003). "Liberal-Muhafazakar Demokratik Devlet: Neo-Liberal Devlet," **Düşünen Siyaset**, sayı 17, Medeniyet Özel Sayısı.

Aktan, C.C. (2004). "Geleneksel Devlet Felsefesine Karşı Yeni Devlet Felsefesi," www.canaktan.org, 9 Ağustos.

Aktan, C.C. (2004). "Yeni Devlet Felsefesi Üzerine Özlü Sözler," www.canaktan.org, 16 Temmuz.

Aktan Ç.C, İ.Y. Vural ve T. Aktan, der. (2000). **İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesine Ek Protokol, Türkiye Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Haklar ve Özgürlükler Antolojisi**. Ankara: Hak-İş Yayınları.

Aktan Ç.C, İ.Y. Vural ve T. Aktan, der. (2000). **Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Türkiye Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Haklar ve Özgürlükler Antolojisi**. Ankara: Hak-İş Yayınları.

Aktan Ç.C, İ.Y. Vural ve T. Aktan, der. (2000). **Fransız İnsan Hak ve Yurttaşlar Bildirgesi, Türkiye Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Haklar ve Özgürlükler Antolojisi**. Ankara: Hak-İş Yayınları.

Aktaş, S. (2001). **Hayek'in Hukuk ve Adalet Teorisi**. Ankara: Liberte Yayınları.

Arslan, T. (2004). "Film Gibi Bile Değil," www.radikal.com.tr, 12 Haziran.

Aslanyürek, S. (1998). **Senaryo Kuramı**. İstanbul: Pan Yayıncılık.

Atar, Y. (2003). "Türkiye'de Hukuk Devleti Sorunu: Hukukun Evrensel Üstünlüğüne Karşı Devletin Anayasal Üstünlüğü," **Teorik ve Pratik Boyutlarıyla İfade Hürriyeti** içinde. Der. Bekir Berat Özipek. Ankara: LDT Yayınları.

Aydın, M. (2002). **Siyasetin Sosyolojisi, Bir Sosyal Kurum Olarak Siyaset**. İstanbul: Pınar Yayınları.

Barry, N. (1999). **Birey Cemaat Piyasa**. Çev. Aliye Mavili Aktaş. Ankara: Liberte Yayınları.

Berzeg, K. (2000). "Liberal Felsefe Temelinde Gelişen Çağdaş Demokratik Siyasal Eğilimler," **Liberalizm Demokrasi Kapıkulu Geleneği**. Ankara: Liberte Yayınları.

Berzeg, K. (2000). "Mülkiyet, Türkiye'de Ciddiye Alınmayan Bir İnsan Hakkıdır," **Liberalizm Demokrasi Kapıkulu Geleneği**. Ankara: Liberte Yayınları.

Bilgin, N. (2003). **Sosyal Psikoloji Sözlüğü**. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Biryıldız, E. (2002). **Sinemada Akımlar**. İstanbul: Betaş Yayınları.

Burke, E. (2000). "Özgürlük Üzerine, Türkiye Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu," **Haklar ve Özgürlükler Antolojisi** içinde. Der., Çoşkun Can Aktan, İstiklal Yaşar Vural, Tülay Aktan. Ankara: Hak-İş Yayınları.

Cranston, M. (1998). "John Locke ve Rızaya Dayalı Hükümet", **Siyasi Düşünce Tarihi** içinde. Der., David Thomson. Çev., Ali. A Ural. Şule Yayınları.

Çaha, Ö. (2000). **Aşkın Devletten Sivil Topluma**. İstanbul: Gendaş Yayınları.

Çaha, Ö. (2004). "İdeolojik Kamusal Alan Krizi," **Açık Toplum Yazıları**. Ankara: Liberte Yayınları.

Çaha, Ö. (2004). "Resmi Din Anlayışı: Etatokratik Sistemin İnşası," **Açık Toplum Yazıları**. Ankara: Liberte Yayınları.

Çaha, Ö. (2004). "Türkiye'de İnsan Hakları," **Açık Toplum Yazıları**. Ankara: Liberte Yayınları.

Çaha, Ö. (2001). **Dört Akım Dört Siyaset**. İstanbul: Zaman Yayınları.

Çelik, N.B. (2001). "Kemalizm: Hegomonik Bir Söylem," **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm**, Cilt: 2. İstanbul: İletişim Yayınları.

Çetinkaya, Y. (1999). "Resmi Otoriteden Hiç Hoşlanmam," röportaj, **Yenişafak**, 4 Nisan.

Dağı, İ. ve N. Polat (2004). **Herkes İçin Demokrasi ve İnsan Hakları**. Ankara: Liberte Yay.

Demir, Ö. ve M. Acar (1997). **Sosyal Bilimler Sözlüğü**. Ankara: Vadi Yayınları.

Elma F. (2002). "Liberal Düşünce Geleneğinin Oluşumu ve John Locke," **The On-Line Version of Journal Of Qafqaz University**, Sayı: 9, Bahar..

Erdoğan, M. (2003). "Resmi İdeoloji," **Dünden Bugüne Tercüman Gazetesi**, 19 Mayıs.

Erdoğan, M. (2004). "Hikmet-i Hükümetten Hukuk Devletine Yol Var mı?" www.liberal-dt.org.tr, 6 Haziran.

Erdoğan, M. (2002). **Türkiye'de Liberalizm, Türkiye Özgürleşebilir mi?** Ankara: Liberte Yayınları.

Erdoğan, M. (2000). **Demokrasi Laiklik Resmi İdeoloji**. Ankara: Liberte Yayınları.

Erdoğan, M. (2003). **Türkiye'de Anayasalar ve Siyaset**. Ankara: Liberte Yayınları.

Evren, B. (1999). **Türk Sinemasında Yeni Konular**. İstanbul: Broy Yayınları.

Gardels, N., der. (1995). "Adam Smith Haklıymış (Michael Manley ile yapılan Röportaj)," **Yüzyılın Sonu**, çev. Belkıs Dişbudak. İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Güneş, S. (2001). **Medya ve Kültür: Sessiz Yiğınların Kültürel İntiharı**. Ankara: Vadi Yayınları.

Hanlı, H. (2000). "İnsan Hak ve Özgürlüklerine Genel Bakış," **On-Line Version of Elegans**, Sayı: 51, Sonbahar.

Hekimoğlu, M. (2004). "Abant Platformu, Liberalizm ve Türkiye," www.liberaldt.org.tr, 15 Haziran.

Keane, J. (1999). **Medya ve Demokrasi**. Çev., Haluk Şahin. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Köker, L. (1998). **İki Farklı Siyaset**. Ankara: Vadi Yayınları.

- Llosa, M.V. (2003). **Kapitalizm ve Küresel Refah**. Der., Lan Vasquez. Ankara: Liberte Yayınları.
- Makal, O. (1994). **Sinemada Yedinci Adam**. İzmir: Ege Yayıncılık.
- Meriç, Ü. (2002). **Cevdet Paşa'nın Toplum ve Devlet Görüşü**. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Mutlu, E. (1998). **İletişim Sözlüğü**. 3. baskı. Ankara: Ark Yayınları.
- Oskay, Ü. (1993). **19.Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişimin Kültürel İşlevleri: Kuramsal Bir Yaklaşım**. İstanbul: Der Yayınları.
- Öktem, N. (2005). "AB bağlamında Atatürkçülükte 'üç tarz-ı siyaset'," www.zaman.com.tr, 11 Haziran.
- Öktem, N. (2001). "Hoşgörünün Ötesinde," **Dinlerarası Diyalog ve Hoşgörü, Diyalog Yazıları**. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Özden, Z. (2000). **Film Eleştirisi: Film Eleştirisinde Temel Yaklaşımlar ve Tür Filmi Eleştirisi**. İstanbul: Afa Yayınları.
- Özipek, B. (2005). "Komser Şekspir'in Kaygısını Anlamak," www.liberaldt.org.tr, 24 Haziran.
- Özkan, A. (2004). **Siyasal İletişim**. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Propaganda (2004). www.film.gen.tr, 23 Eylül.
- Rowley, C. (2002). **Özgürlük ve Devlet**. Çev., İbrahim Dalmış. Ankara: Liberte Yayınları.
- Rönesans (2005). <http://bucatarih.sitemynet.com>, 27 Haziran.
- Sadurski, W. (2002). **İfade Özgürlüğü ve Sınırları**. Çev., Bahattin Seçilmişoğlu. Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları.
- Sarıbay, A.Y. (1998). "Türkiye'de Demokrasi ve Sivil Toplum," **Siyaset Demokrasi ve Kimlik**. Bursa: Asa Yayınları.
- Şahin, T. (2005). "Sinema İçin Düşünmek: Yeni Dalga Sineması," www.sinefil.org, 24 Haziran.
- Tanilli, S. (1996). **Devlet ve Demokrasi, Anayasa Hukukuna Giriş**. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Timisi, N. (2003). **Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi**. Ankara: Dost Yayınları.
- Uludağ, S. (1999). "Kutsal Değerler" röportaj, **Bizim Gazete**, 3 Mart.
- Wallen, P. (2004). **Sinemada Göstergeler ve Anlam**. İstanbul: Metis Yayınları.
- Yaşar, G. (1987). **Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler**. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Yayla, A. (2001). "Piyasa Ekonomisi mi, Kumanda Ekonomisi mi?" **Devletçi Zihniyet ve Piyasa Ekonomisi**. Ankara: Liberte Yayınları.
- Yayla, A. (2002). **Liberalizm**. Ankara: Liberte Yayınları.
- Yurdusev, A.N. (1993). "Liberalizmin Türkiye Atağı," **Türkiye Günlüğü**, sayı: 22, Bahar.
- Yürüşen, M. (1996). **Liberal Bir Değer Olarak Ahlaki ve Siyasi Hoşgörü**. İstanbul: YKY Yayınları.

EK

Bu röportaj, tarafımdan, Sinan Çetin ile film stüdyosu Plato'da yapılmıştır.

Sinan bey, Sol'a neden bu kadar tepkilisiniz?

(Alay ederek) Nereden çıkardın? Ben zaten sosyal biriyim. Üleşelim, bölüşelim, birlikte bölüşelim. Kimin ürettiği önemli değil, yeter ki paylaşalım. Devlet yardım etsin bize, fakiriz, açız.

Sola olan bu alaycı tavrınızdan dolayı Prenses filmi ile sol sizi aforoz etti. Siz de "Prenses filmi benim için ret filmi" diyorsunuz. Bu hangi değerlerin reddiydi?

Üleşelim, bölüşelim, paylaşalım, yardımlaşalım, dilencilere para verelim, işadamlarını öldürelim, fakirlere yardım edelim" fikirlerinin reddiydi. Şu fikirlerden tiksindim; işadamlarını öldürelim, hep beraber toplu olarak mutlu olalım. Mutluluk, inanç, lay lay lom, üleşelim, bölüşelim, paylaşalım, hiçbir şey üretmeden bunları yapalım, önemli olan paylaşmak ise o zaman yalnızca paylaşalım. Ama neyi paylaşacağız? Kim üretiyor? Nasıl üretiyor? sorularının cevabı yok.

Aslında bu değerlerin çerçeve teorisi olan sosyalizmi reddetmek var sanırım son tahlilde?

Sosyalizmin özünü söylüyorum: korkunç bir nifak teorisi, yaratan, üreten, iş yapan, kâr edeni yasaklayan bir sistemdir. Ben bu sistemi yani korkunç bir nifak teorisini reddettim. Sosyalizmde işadamı yasaktır. Ben yasağın olduğu bir sistemi reddettim. Ne çirkin bir yasak düşünsene, Sinan Çetin olmak yasak. Tek bir şey serbest: üleşelim, bölüşelim, paylaşalım. Kim üretiyor?

Bir anlamda bir yer üretiyor ve o üretilen şeyleri de herkes paylaşıyor. Bunun yanında zaten üretmek de yasak. Sizininki bir çeşit sosyal mühendislik reddi.

İçinde yasak olan fikri, sosyal mühendisliği desteklemek akıl kârı değildir. Sosyal mühendislerin işi hayati yasaklamaktır. Hangi güçle bunu yasaklıyorlar. Sabah kalkan, hiçbir işi gücü olmayan, Moskova sokaklarında kırmızı burunlu binlerce insana rastladım. Adam sabah kalkmış, amacı elinden alınmış olarak sokaklarda avare avare geziyor. Çünkü kâr etmek yasak. Kâr etmenin yasak olduğu bir sistemin neyini savunayım. Adam bir iş yapmak istemiyor ki, çünkü kâr edemeyecek. Çünkü böyle bir toplumda "Hep beraber mutlu olalım, toplum her şeyden önemlidir" şeklinde hurafelere inanılmaktadır.

Kârın karşısında olan bir sosyal teoriyi reddettiğinizi söylüyorsunuz. Sonuçta sosyalizm Marks'ın fikirlerinin sosyal teori olarak sunulmasıydı. Marksizm neyi yasaklıyor ki? Çünkü bu sorunun cevabı nifak teorisi olarak adlandırdığınız sosyal teori olan sosyalizmin teorisini Marks'ın da eleştirisi olacaktır.

Marks'ın bulunduğu şey "kâr kötüdür". Çünkü kâr çıkar çatışmasını yaratacaktır. Bu da toplumun huzurunu bozacaktır. O halde kârı ve çıkar çatışmasının kökünü kurutalım. Böyle bir şey olabilir mi? Nasıl ki aşk cinayetleri yüzünden cinsel organları keselim teorisi doğru değilse, bütün bu çıkar çatışmalarından dolayı kârı öldürelim, ortadan kaldıralım teorisi de yanlıştır. Bu yüzden kârı ortadan

kaldıramayız, kaldırmamalıyız da. Çünkü Marks direkt hayatı ortadan kaldıran fikri teori olarak ortaya koymuş. Çıkar kavgası var tamam. Ama bu çıkar kavgasından dolayı insanlar yeni buluşlara gitmiş, TV icat edilmiş, internet ortaya konulmuş. Ne içeriyor, ne yiyorsak çıkar yüzünden olmuştur. Bu yüzden çıkar hayatımızın en gerekli şeyidir ve yine bu yüzden ki kâr hayatımızın en kutsal kavramıdır. Maddi çıkar aslında hayatın yaratıcısı, renklendiricisi, insanların kutsal kavram olarak algılamaları gereken şey olmalıdır. Çünkü her şey kârdan ortaya çıkıyor.

Sosyalizmi nifak teorisi olarak adlandırılıyorsunuz. Bu teorinin kârı ortadan kaldırmasının, hayatın anlamını ortadan kaldırdığından bahsediyorsunuz. Ardından da ben bu nifak teorisinin neyini savunayım diyerek, bu teoriyi reddettiğinizi söylüyorsunuz. Son tahlilde bir sinemacı olarak, zihniyetinizin oluşum süreci içinde yaşadığınız entelektüel yaşamın etkileriyle oluşmakta. Bu anlamda eski kolektivist sol düşünceden sıyrılıp özgürlükçü bir entelektüel var oluş mücadelesine girdiniz ve bunu sürdürmekteyiz. Sol kolektivizmi bırakmanız sonrasında, eski yoldaşlarınız sinemanızı küfür sineması olarak adlandırmaya başladılar. Sizin için “sinemayı hınç alma faaliyeti olarak görüyor” diyorlar. Bu konuda ne diyorsunuz? Sinemanızı gerçekten hınç almak için mi yapıyorsunuz?

Doğrudur. Eğer hınç almayacaksam niye film yapayım? İnsanın derdi yoksa nasıl üretecek? Bu dert bazen resmi ideolojiyle hesaplaşma, bazen de kendi geçmişimle hesaplaşma şeklinde zuhur ediyor. Üreten insanlara bakın hep bir derdi olan insanlardır. Zaten aksi çok saçma olurdu. Derdi olmayan insan niye eser versin ki? Çünkü rahatsız olduğu herhangi bir konu yok. Bu anlamda öyle düşünüyorum evet; öfke duymayan, hınç almayan yönetmenden zaten bir şey olmaz. Bir öfkem var. Ama sinemamda küfür etmiyorum. Söylediklerinizde yalnızca sinemamın “küfür sineması” olarak adlandırılmasına şerh düşüyor, diğerlerine katılıyorum.

Sinemanıza baktığımızda, özellikle benim incelediğim, Komser Şekspir ve Propaganda filmlerinizde, gerçekten bir “hınç alma” peşinde olduğunuz fark ediliyor. Komser Şekspir ve Propaganda ceberrut bürokrasi eleştirisi ve sınırlı devlet, bireysel varoluş üstünde yükselen bir özgürlük düşünün derdinin çekilmesi ile ortaya çıkan filmler görünümünde. Kendi entelektüel varoluş serüveninizin son durağı olan liberal değerler durağında durmanız ve bu değerleri sinemanızda anlatmanız zaten kendinizle tutarlı olduğunuzu göstermekte. Diğer yandan ise sürekli devleti bireyin önünde gören bir siyasal kültürde yetişmiş insanlar, Komser Şekspir ve Propaganda’ya gelerek ve filmin sonundaki “Ankara’ya söyle, o kağıtları alsın ...” ile başlayan cümleleri alkışlayarak, bir anlamda, ruhsal boşalım sağladılar. Bu konuda ne söylemek istersiniz?

Çok net bir şey söyledim ben bu filmlerde: “Birey devletten önemlidir”. İnsanlar zaten ceberrut devletten, iş görmez bürokrasiden, bireyin yokluğundan sıkılmışlardı. Ben de bunlara tercüman oldum. Seyirciler de kendilerini sinemamda buldular ve filmlerime teveccüh gösterdiler. Zaten bu topraklarda herkesin bir takım ortak dertleri var. Bu yüzden filmlerim bu kadar yoğun ilgi görüyorlar.

Gerek sosyalizm eleştirilerinizde, gerekse filmlerinizde eleştirdiğiniz ceberrut bürokrasi ve övdüğünüz bireysel varoluş, sınırlı devlet kavramlarında, solu eleştirmekten çok, kolektivizm eleştirisi var. Bu sağ olsun ya da sol olsun. Kolektivizm eleştirisi yanında, feda ediciliği de eleştiriyorsunuz. Bu konudaki görüşleriniz nelerdir?

Evet, benim derdim başlangıçta sol ile başladı. Bu da çok doğaldı çünkü o kimliği taşıyordum. Bu kimlikten sıyrıldıktan sonra etrafıma daha bir geniş çerçeve ile baktığımda gördüm ki, kolektivizm yalnızca solda değil, sağda da yoğun bir şekilde var. Bunun yanında Alturizm her iki siyasal düşünce şeklinde de yoğun olarak var ve devam edeceğe benziyor. Çünkü bütün kolektif ve alturist düşüncelerde, kendimizi devlete, topluma, orduya, halka, kalabalığa feda edelim fikri vardır. Marksizm de bunun 2000 yıl sonraki versiyonudur. Aslında Müslüman da Hıristiyan vb. gibi Marksist de dindardır. Bunların üzerinde durduğu kavram Alturizm'dir. Yani feda ediciliktir. Bu düşünceye göre yaşamımızın bir değeri yoktur. Gelecekteki cennet için, gelecekteki toplum için yaşayalım. Ben bu anlamda yalnızca sosyalizm eleştirisi değil kolektivizm eleştirisi de yapıyorum. Bu ister sağ, isterse sol kolektivizm olsun. Benim derdim kolektivizm ve Alturizm ile. Kolektivizm ve Alturizm insanlığa en büyük zararı veren iki saiktir. Bunların aksiyonları kendilerine genelde "kurtarıcı" adını takarlar. Onların derdi "hep beraber yaşayalım, paylaşalım" dır. Hayatın düşmanlarıdır. Bu anlamda bir hayatı yapıp edenler var, bir de el açıcılar var. Bu el açıcılar da kendilerini topluluğa feda edip, onlardan bir şey beklemektedirler. Alturistler ve kolektivistler her zaman olacaklardır.

Preşes filminde de, Komser Şekspir'de de, Propaganda'da da hep bir mistik hale getirilmiş soyut düşüncenin karşısında olan bir tavrınız var. Neler söylemek istersiniz?

Ben mistisizm ile bezenmiş soyut düşüncenin karşısındayım Çünkü mistikler genelde akılı bulandırır, inancı satarlar. Bunların pazarındaki mallar inanç dolu mallardır. Bunlar akıl ile gerçeği satamazlar. Bunların sana satacağı şey: "hep kendin için mi yaşayacaksın, biraz da toplum için yaşıdır". Yani kâr elde etmek için değil, kendin için yaşama değil, toplum için yaşamayı kutsamaktadırlar.

Sizin sinemanızın eleştirilen yönlerinden biri de bu, öyle değil mi?

Evet, benden şunu duymak istiyorlar: "Bundan sonra bütün sinemamı halkıma adıyorum, onlar için sinema yapacağım." Hayır ben filmlerimi kendim için, para kazanmak için yapıyorum. Bundan da gurur duyuyorum. Kâr etmeyen adam hırsızlık yapıyordur. Bir yerde ahlaksızlık yapıyordur.

Sinema, özellikle az gelişmiş ülkelerde, genelde resmi ideoloji parantezinde düşünülüyor; hem kimlik oluşturan bir alan, hem de bu kimliği yaygınlaştıran bir araç. Sizce sinemanın işlevi ne olmalıdır?

Sinema bazen sanatçının küfretme işlevini karşılar, bazen gülme ihtiyacını karşılar. Filmi yapan adamın macera duygusunu, öfkelerini karşılar. Filmi yapan adamın hangi ihtiyacı varsa onu karşılamak için vardır sinema. Sinema filmi yapan adamın ihtiyacını karşılar, seyreden adamın

değil. Filmi yapan adamın öfkesi, küfrü, neşesi, macera duygusu yoksa seyreden adamında olamaz. O yüzden sinema sanatının da işlevi yoktur

Bu anlamda sizin için ulusal sinema da yoktur o zaman?

Ulusal sinema ne demek ya! Ulusal paramız var da ne oluyor? Sinemanın ulusal olmasının nedeni var mı? Kişiseldir her şey! Ulusal sinema olmadığı gibi her hangi bir sinema kategorisi de yoktur. Sinemada yönetmenin öfkesinin, neşesinin, sevincinin dışında bir şey yoktur.

Türk sinemasının eksiklerini neler olarak görüyorsunuz?

Teknolojik alt yapı yetersizliği, dağıtım ağının olmayışı, iyi yönetmenimizin, iyi senaristimizin az olması. Ulusal sinema dediğin ulusal marketse eğer, dünya bizimle ilgilenmiyor. Çünkü bizim market dünya standartlarında üretmiyor. Bu yüzden halk da taklitlerinden ise asıllarını izlemek için yabancı filmlere rağbet ediyor. Ulusal sinema dediğin Türkiye sınırlarına hapsolmaksa, bu başarılı. Çünkü ülke sınırlarının içine hapsolmuş durumdayız. Kimse bizimle ilgilenmiyor. Şunun anlaşılması gerekiyor: Artık dünyada ulusal olan değil kaliteli olan var! Eğer iyi bir film ise onun ulusal olması önemli değil. Ben de sana bir soru sorayım: halen ulusal sinema diye bir kavram konuşuluyor mu?

Evet.

Beni almasınlar o zaman.

Son olarak, devlet-birey ilişkisini sorgulayan filmlerinize devam edecek misiniz?

Son olarak Banka filmi çekeceğim. Ancak ben burada bir açıklama yapmak istiyorum. Ben devlet-birey ilişkisini sorgulamak tanımından ziyade, kolektif hayat ile birey ilişkisini sorgulama tanımını tercih ediyorum. Kolektif kültür ve birey ilişkisine bakıyorum. Çünkü devlete karşı olan biri değilim. Devlet mutlaka hakem olarak var olmalıdır. Onun da küçük ve güçlü olması doğrudur. Devlet ile uğraşmıyorum. Benim derdim kolektif ve alturist kültürdür. Yoksa birey/devlet çatışmasını istemiyorum. Sonuçta benim dünyamda da devlet var. Yargı, yasama, yürütme gibi vazgeçilmez kurumlar var. Bunları ortadan kaldıralım diye bir iddiam yok.

Yazar hakkında

Murat Soydan, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo TV Sinema Anabilim Dalı Araştırma Görevlisidir.